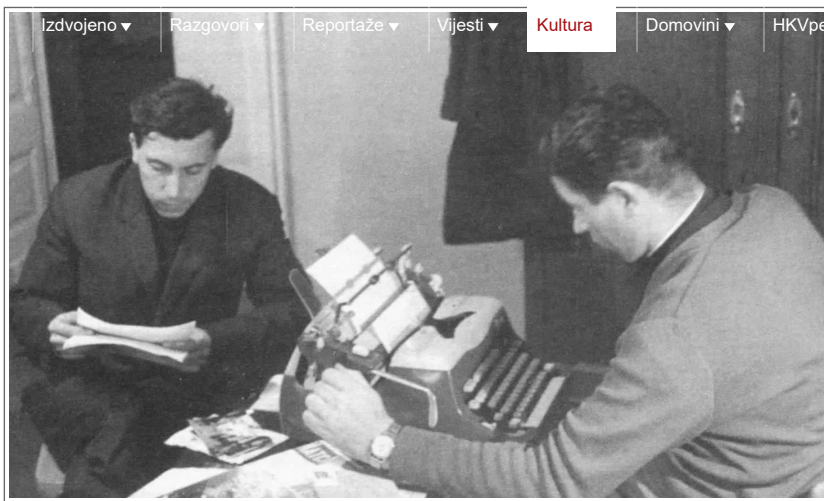




Josip Turčinović i Vladimir Pavlinić

Strah da bi jedna struja mogla preuzeti list i dati mu ili ekstremno progresističko ili pak konzervativno usmjerenje, Rendić je pratila i u drugim dramatičnim trenutcima u povijesti lista. Primjerice, o tome je govorila i 1972., u trenutku kada je Pavlinić, što zbog osobnih razloga, a što zbog mogućnosti da u kontekstu režimske represije protiv hrvatskih prolječara i on kao urednik „kleronacionalističkoga“ „Glasa Koncila“ završi u zatvoru, napuštao mjesto glavnoga urednika lista te skicirao konture svojega budućega života u inozemstvu. U isto su vrijeme i Rendić i Kustić bili izloženi namještenim sudskim procesima, a „Glas Koncila“ pretrpio je i nekoliko režimskih zapljena. U tom je ozračju u pismu od 6. studenoga 1972., koje se također čuva u Arhivu Glasa Koncila, Rendić pisala Kustiću, strahujući za budućnost „Glasa Koncila“ i njegova usmjerenja: „Jako se brinem što će biti s Vama jer onda list uopće dolazi u pitanje. Dok ga radimo nas dvoje, Crkva može imati jamstvo da taj list neće postati ni contestatorska anarhija (to je njezina osuda tzv. progresivaca, nap. a.) ni groblje integrističkih spomenika (to je njezina osuda tzv. konzervativaca, op. a.)“ Međutim, veći je strah vidjela od konzervativne struje. O tome je u istom pismu Kustiću dodala: „Ako nas dvoje budemo istodobno onemogućeni, doći će, bojim se, integristička garnitura koja će deklarirati časne olupine, ali će nam opustošiti Crkvu. (...) Ako nas onemoguće oboje istodobno, namjesto daha života list će širiti mir slavnoga groblja.“

Šuvarove zablude i nositelji „nacionalističkoga kursa“ u Crkvi

I takav bi „Glas Koncila“, premda se na prvu to može činiti i paradoksalnim, zapravo više odgovarao komunističkomu režimu. Naime, režim je svaku pojavu koja bi se mogla svesti u kategorije „nacionalizma“ vrlo lukavo poistovjećivao s ustaštvom, a svaki ekstrem u tom kontekstu mogao je sankcionirati čak i bez straha da će narušiti „imidž“ Jugoslavije kao zemlje socijalizma s ljudskim likom. Međutim, nije se ni sam komunistički režim savršeno snalazio u tumačenju unutarorkvenih podjela. Primjerice, kao ilustracija tog nesnalaženja može poslužiti i Stipe Šuvar, koji je 1976. o djelovanju teologa Tomislava Šagi-Bunića, tipičnoga predstavnika tzv. progresističke struje, u jednoj raspravi pri važnom partijskom forumu priznao: „Mi smo Šagi Bunića i njegovu struju ocijenili kao postkoncilsku, modernističku, međutim, onda je u nacionalnom pitanju ona nosilac nacionalističkoga kursa.“ Sam je režim, očito, teško mogao pojmiti da se netko može držati „suvremeno“, a da je pritom zadržao zdrav osjećaj za domoljublje i pripadnost konkretnomu hrvatskomu narodu.



Živko Kustić i Tomislav Šagi-Bunić

Nakon Karađorđeva pokazali da domoljublje jest i kršćanska krjepost

No vratimo se još dramatičnoj 1972. U ozračju represije nad protagonistima Hrvatskoga proljeća „Glas Koncila“ je već od prvoga broja nakon zloglasne sjednice u Karađorđevu režimu nedvosmisleno poručio da domoljublje ne može biti nikakva inkriminirajuća kategorija nego, štoviše, da je sam Isus bio Židov, dakle pripadnik jednoga konkretnoga naroda, i da je po Kristovu utjelovljenju posvećeno i rodoljublje. Stoga je i domoljublje, kao i ljubav prema svojemu bližnjemu, susjedu, prijatelju, članu obitelji, zapravo kršćanske krjepost. To je linija koju je „Glas Koncila“ počeo osobito zagovarati kada je uređivanje lista ujesen 1972. preuzeo Živko Kustić.

Međutim, Rendić je već na početku tog procesa, sredinom 1973., Kustića upozoravala da „nacionalniji kurs“ „Glasa Koncila“ također može završiti u zamagljivanju, nečemu nekonkretnom i, napose, onomu što bi čitatelje zavaralo i njima manipuliralo. O tome je u srpnju 1973. u pismu Kustiću, koje se čuva u Arhivu Glasa Koncila, zapisala: „Ne stajati ni 'lijevo' ni 'desno' sigurno je teže nego stajati ili 'lijevo' ili 'desno' – ali u 'sredini' treba stajati s jasnim licem, a

Strah od Crkve i „Glasa Koncila“ kao čimbenika na političkoj sceni

U sličnom je tonu, premda nudeći i mnogo više argumenata zašto je prema „nacionalnijemu kursu“ „Glasa Koncila“ sumnjičava, pisala i ravnatelj, „Glasa Koncila“ dr. Josipu Ladiki 16. prosinca 1975., u pismu koje se danas također nalazi u Arhivu Glasa Koncila. Rendić ne krije svoju zabrinutost i piše: „Bojim se da se GK u posljednje doba upravo sam izvirgava takvim napadima (misli na pritiske komunističkoga režima, nap. a.). Jer generalna linija lista, kakva se ocrta ovih posljednjih godina, može se, čini mi se, izraziti ovako: davati dojam jake i skladne Crkve – jake po organizaciji, jedinstvu s Rimom, utjecaju na vjerničke mase; i skladne po simbiozi juridizma i 'profetizma', hijerarhičnosti i 'komunitarizma', tradicionalizma i 'progresizma', 'nacionalkaticizma' i 'koncilske obnove', skolastike i 'teologije oslobođenja' u jednoj posebnoj hrvatskoj harmonizatorskoj verziji; prikazivati takvu Crkvu raspoloživom za partnership s vladajućom ideologijom, s posebnim u to svrhu insistiranjem, od strane Crkve, da marksizam nije nužno ateistički; osobito insisitrati na ukorjenjenosti kršćanstva u povijesne tokove hrvatskoga naroda, služeći se u tome i metodom 'sakralizacije' i 'bibliziranja' hrvatske povijesti. Vjerujem, Monsignore, da uredništvo nikad nije baš sjelo za stol i formalno sastavilo takav program, formalno zacrtalo takvu generalnu liniju. Ali taj program, ta generalna linija, bjelodani su iz samog pisanja lista. Prevedena u mentalne kategorije nosilaca vladajuće ideologije u nas, ta generalna linija znači ovo: Crkva hoće politički partnership, a to je klerikalizam; Crkva se postavlja kao jedina zaštitnica hrvatstva, a to je nacionalizam.“



Kada bi se s njezinim opisom „mentalnih kategorija nosilaca vladajuće ideologije“ usporedile stotine analiza Komisije za odnose s vjerskim zajednicama ili pak Udbinih elaborata o ključnim protivnicima iz crkvenih krugova u razdoblju 1970-ih i 1980-ih, tada bi uglavnom došlo do preklapanja. Naime, danas je iz komunističkih arhiva itekako razvidno da je režim strahovao od „partnershipa“ o kojem govori i Rendić, budući da se Katolička Crkva u tim dvama desetljećima, organizirajući velika hodočašća i jubilejske svečanosti, iz perspektive komunističkoga režima postavila u ulogu svojevrsne opozicije koja možda ne želi preuzeti svu vlast, ali se želi nametnuti kao čimbenik na političkoj sceni. Drugim riječima, komunisti su strahovali da im Crkva želi uzeti dio „kolača“ moći.

No Rendić, budući da je u tim godinama s listom surađivala iz Rijeke, rijetko putujući do Zagreba, nije imala uvid u život redakcije kao u, primjerice, razdoblju 1960-ih, pa nije bila ni sasvim upućena u pojedinosti procesa u kojima se našao „Glas Koncila“. Naime, upravo je „Glas Koncila“ bio jedan od ključnih inicijatora projekta masovnih hodočašća i jubilejskih svečanosti u znaku obljetnica iz razdoblja najranije hrvatske povijesti i doba „narodnih vladara“. Stoga se i „Glas Koncila“ u svojim nastojanjima o kojima govori i Rendić, ali kao o „sakralizaciji“ i „biblizaciji“ hrvatske povijesti, nije svodio na uske okvire generalne linije koju će zauzeti jedan katolički list, nego je u ozračju nakon Hrvatskoga proljeća pokrenuo svojevrsni novi narodni preporod. Ili, kako je govorio Kustić kao urednik „Glasa Koncila“, kroz ciklus jubilejskih slavlja u okviru projekta „Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata“ Crkva je održavala „žar“, koji je trebao tinjati sve dok ne dođe novo razdoblje dramatičnih promjena koje hrvatski narod nije mogao dočekati nespremno.

Generalna linija lista „knjiži se“ na glavnoga urednika

Rendić svoje nezadovoljstvo pojedinim aspektima uređivačke politike „Glasa Koncila“ nije krila ni od Živka Kustića kao glavnoga urednika lista. I prema njemu je nastupala vrlo žustro. U pismu od 8. travnja 1975., koje se čuva u Arhivu Glasa Koncila, ona se Kustiću žali što dobiva sve manje prostora u „Glasu Koncila“ za svoje kronike o zbivanjima u Vatikanu i Crkvi u svijetu. „Ja u svojim kronikama ne pišem suvišnu nijednu riječ, i dalje izvijestim o onome o čemu i necrkvene europske novine pune cijele svoje stranice. I onda se to baca u koš 'jer je dugo', dok se daje prostora salamama teoloških elukubracija ili sentimentalnim i trijumfalističkim bedastocama koje daju dojam jedne grozno jeftine Crkve koja je zapravo izgubila busolu (Kad se takve bedastoće prenose iz Akse, onda su još i nepismene). Beznadno. I neodgovorno.“

Kritizirala je i Kustića da je „Glas Koncila“ približio kontroverznoj teologiji oslobođenja. U istom pismu ona poziva Kustića i da razdvoji svoje osobne osjećaje od uloge glavnoga urednika novina, koji mora zadržavati što je moguće više objektivnu perspektivu. O tome je zapisala: „Budite sigurni da ja vjerujem u Vašu dobru namjeru, samo što se ne mogu složiti s onim što u njoj i po njoj u posljednje doba činite. Mogu shvatiti i unutarnje sukobe u Vašoj duši, na koje ste u svom pismu aludirali. Ali, iskreno, to je Vaša stvar. Za javnost, Vi potpisujete GK kao glavni urednik, dakle se i njegova sadašnja generalna linija (koja, i sami priznate, objektivno postoji premda je nitko nije pismeno formulirao na nekoj sjednici kao preciznu platformu) u javnosti knjiži na Vas. Ako ste Vi uvjereni u ispravnost te linije, ne može Vam smetati što se odgovornost za nju prvenstveno Vama pripisuje.“

Informacija koja je objektivna, koncizna i razumljiva čitateljima

Što je sam Kustić mislio o njezinim kritikama, teško se može utvrditi jer na njezina pisma ili nije odgovarao ili ona nisu sačuvana. Vjerojatnije je ono prvo jer je Rendić imala sklonost u uredništvo slati opširna pisma o nekoj problematici, koja su često znala prerasti u svojevrsne elaborate na 10 ili 15 gusto natipkanih stranica formata A4. No u pismu od 21. prosinca 1972., koje je ostalo sačuvano u Arhivu Glasa Koncila, Kustić pokazuje da itekako razumije razloge njezine zabrinutosti. On joj piše: „Dosta smo se nerazumno zalijetali na lijevo, nećemo stvar popraviti takvim zalijetanjem na desno. Ja vjerujem da su i lijevi i desni u Crkvi, da je Crkva – ta Vi ste nas u tome učili u svojim najsvjetlijim trenucima – prostor slobode i milosrđa za mnogu braću. Zato bih želio da pronademo put za što objektivniju, što koncizniju i što saopćiviju na razini predznanja, bogatstva jezika i pojmova našeg čitateljstva, informaciju. Da i dalje vjerujemo kako čitatelji, ako im samo kažemo podatke na saopćivoj razini, imaju i vjere i pameti da sami nešto zaključue.“

Uostalom, sam Kustić je svoju „uređivačku filozofiju“ sazeo u misao o „Glasu Koncila“ kao listu koji plovi u „matičnom tijeku hrvatskoga katolištva“. O tome je u jednom od svečarskih brojeva „Glasa Koncila“, objavljenom 8. kolovoza 1993., zapisao: „Ako smo ičega tijekom svih tih godina bili izričito i djelatno svjesni, to je bili pozorno i uporno nastojanje da nam novine ne postanu izrazom nikakve struje u Crkvi, nikakve posebne teološke škole, nikakvoga političkoga usmjerenja, da u njima ne prevladava misao ni katoličke ljevice ni katoličke desnice, nego da budu glas naše katoličke većine, izraz, da tako kažemo, matičnoga tijeka Crkve u Hrvata.“

Fotografije: Arhiv Glasa Koncila

Izvori za oris političkoga konteksta i biografskih crtica Smiljane Rendić:

- Erceg, M. (2023.) *Živko Kustić: Neustrašivi glas Crkve u Hrvata*. Zagreb: Glas Koncila
- Hudelist, D. (2017.) *Rim, a ne Beograd: Promjena doba i mirna ofenziva Katoličke Crkve u Hrvatskoj u Titovoj SFR Jugoslaviji (1975.–1984.)*
- Miklenić, I. (2013.) *Pogledi u Glas Koncila*. Zagreb: Glas Koncila

Tekst je dio niza „Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima“, a na Portalu HKV-a objavljen je u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti u 2024. godini Agencije za elektroničke medije. Prenosjenje sadržaja dopušteno je uz objavu izvora i autorova imena.



Povezano

- M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (1)
- M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (2)
- M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (3)
- M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (5)
- M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (6)
- M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (7)
- M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (8)
- M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (9)
- M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (10)

ALSO ON PORTAL HRVATSKOGA KULTURNOG VIJEĆA

You will never turn off your computer

Panzer.Quest

Play Now

3 days ago · 1 comment

B. Stanić:
Relikvije za
budućnost

3 days ago · 1 comment

Hrvati u svije
Zlatko Tanod